

Місто, яким ми стали

Нора К. Джемісін

ОЗНАЙОМЧИЙ ФРАГМЕНТ

© Видавництво «Богдан». Усі права застережено.

Фрагмент надано для ознайомлення. Повна книжка — nashaknyga.com.ua

Перекладено за сприяння Міжнародного будинку письменників і перекладачів, Вентспілс.

Tulkots ar Starptautiskās Rakstnieku un Tulkotāju Mājas, Ventspils, atbalstu.

Translated with the furtherance of the International Writers'and Translators'House, Ventspils.

З англійської переклав Петро Тарашук

Н.К. Джемісін

Місто, яким ми стали

У новій книжці сучасної американської письменниці Нори Джемісін (н.1972) ідеться про взаємопроникнення людей і міст, де вони живуть, на основі розвитку фантастичного сюжету: невідома інопланетна біла сила прагне знищувати міста, в даному випадку Нью-Йорк, але кожен із його п'яťох великих районів (Мангеттен, Бронкс, Бруклін, Квінс, Стейтен-Айленд), має свою аватару, є ще й аватара всього міста, завдяки їхнім спільним діям під час різноманітних пригод місто щастить урятувати. Твір пронизаний людською теплою і витонченим психологізмом, ми бачимо звичайних, мало не пересічних людей, які проймаються інтересами міста, відчують свою спорідненість із ним і ревно боронять його. Ну, а головний герой, звичайно, — сам Нью-Йорк.

«Людина належить Нью-Йорку миттю, за п'ять хвилин належить йому не менше, ніж за п'ять років».

Томас Вулф

ПРОЛОГ

Дивись, що сталося

Я співаю місту.

Кляте місто. Я стою на пласкій покрівлі б удинку, в якому не живу, простираю ру ки, скорочую м'язи живота і кричу щось б езглузде в б ік б удівельного майданчика, що застує картину перед очима. Я справді співаю навколишньому міському краєвиду. Місто

Хлопець, розмовляючи, любить себе слухати. Мені подобається його акцент: трохи гугнявий і шиплячий, і б лизько не такий, як в іспаномовних. У нього величезні очі, і мені здається, що я міг б и стерпіти купу лайна, якби завжди мав такі цуцикові очі, як у нього. Але він, мабуть, старший, ніж видається, і то набагато старший. На його скронях є тільки відтінок сивини, гарний і вишуканий, але він почувається, певне, як сторічний.

Він теж вибалушується на мене, і то не так, як я звик.

— Ти слухаєш? — запитує він. — Це важливо.

— Так, — кажу я і знову кусаю сандвіч.

Він підсувається вперед:

— Спершу я теж не повірив. Гону довелося тягти мене до каналізаційного колектора, у сморідну пільму, й показати, як ро сте коріння, прорізаються зуби. Я чув, як хтось дихає, все життя. І думав, що кожен може чути. — На хвилинку замовк. — А ти ще не чув?

— Чув що? — перепитав я, але така відповідь б ула погана. Не те що я не слухав, я просто не переймався.

Він зітхнув:

— Тож слухай!

— Я слухаю!

— Ні. Я маю на увазі слухати, але не мене. — Він підводиться, кидає на стіл двадцять доларів, хоч у цьому немає потреби, бо він заплатив за сандвіч і каву коло шинкваса, а в цьому кафе за столом не обслуговують. — Зустрінемося тут у четвер.

Я взяв двадцять доларів, покрутив у пальцях, поклав у кишеню. Я б відклепав його за сандвіч або за очі, які подобаються мені, або що.

— Ти знайшов ро боту?

Він кліпає очима і справді видається невдоволеним.

— Слухай! — наказує знову і виходить.

Я сиджу в кафе якомога довше, з'їдаючи сандвіч наостанок, допиваючи ре штки його кави, насолоджуючись фантазією, що я нормальний. Споглядаю людей, оцінюю зовнішність інших клієнтів, а тим часом складаю вірш про б агату б ілу дівчину, яка помічає в своєму кафе б ідолашного чорного злидня, і в неї стається екзистенційна криза. Уявляю собі, що Паулу вражений моєю кмітливістю й захоплюється мною, а не думає, що я тільки тупий вуличний хлопчак, який не слухає. Я б ачу подумки, як я повертаюсь у гарну квартиру з м'яким ліжком і напханим харчами холодильником.

Потім заходить поліцей, гладкий червонопикий чолов'яга, й купує каву для себе і свого партнера в машині, його б езвизанні очі оглядають кафе. Я уявляю собі дзеркала навколо своєї голови, дзеркальний циліндр, що крутиться й відбиває його погляд. Цьому уявленню б ракує справжньої сили, це просто те, що я ро блю, щоб спробувати менше б оятися, коли ті страховиська поблизу. Хоча тут, здається, цей трюк спрацював уперше. Поліцей дивиться навколо, але не помічає єдиного чорного обличчя. Пощастило, я врятований.

Я малюю місту. Коли я ще ходив до школи, був художник, який щоп'ятниці давав нам б езкоштовні уроки перспективи, освітлення та інших дурниць, що їх б ілі ходять вивчати до художніх шкіл. А цей чоловік викладав нам і б ув чорний. Раніше я ніколи не б ачив художника-негра. Якусь хвилину я думав, що і я міг б і стати таким художником.

Інколи я й стаю. Серед ночі, на якійсь покрівлі в Чайна-тауні, з б алончиком аерозольної фарби в кожній ру ці і відерцем малярної фарби, яке хтось лишив, пофарбувавши свою вітальню в б узковий колір, я крадусь і кручуся, наче краб. Із малярної фарби користі небагато, кілька дощів — і вона вже злущується. Аерозольні фарби кращі для геть усього, але я люблю контраст двох текстур: легкої чорної фарби на важкій б узковій, коли червонястий колір стає

крайкою для чорного. Я малюю діру. Це наче горлянка, яка не починається ро том і не закінчується легенями, орган, що ненастанно дихає і ковтає, ніколи не наповнюючись. Ніхто не побачить її, крім людей у літаках, які підлітають до аеропорту «LaGuardia» з південного заходу, нечисленних туристів, які замовляють екскурсії на гелікоптерах, і працівників повітряного нагляду нью-йоркської поліції. Мені б айдуже, що вони б ачать. Я малюю не для них.

Уже справді пізно. Я не маю де спати цієї ночі, тож малюю, щоб не заснути. Якби не кінець місяця, я б пішов у метро, але поліцаї, які не виконали своєї квоти, причепилися б до мене. А тут треба б ути обережним: на захід від Крісті-стріт є б агато тупоголових китайчуків, які, хоч і не претендують, що вони б анда, захищають свою територію, тож я дію обережно. Я шкіра та кістки, чорний, це теж допомагає. Я хочу, чоловіче, тільки малювати, бо це в мені і мені треба, щоб воно вийшло назовні. Треба ро зкрити цю горлянку. Мені треба, мені треба... атож. Так.

Накладаючи останній мазок чорної фарби, я чую тихий дивний звук. Зупиняюсь і дивлюся навколо, на мить збентежившись, а потім горлянка позаду мене зітхає. Важкий сильний порив вогкого повітря лоскоче волосинки на моїй шкірі. Я не злякався. Саме для цього я й малював її, дарма що не усвідомлював на початку. Я не певен, як я дізнався про це тепер. А коли обернувся, там і далі б ула тільки фарба на пласкій покрівлі.

Паулу не б рехав мені. Ху! А може, моя мати мала слушність і в мене завжди б ув негаразд у голові.

Я підстрибую й ра дісно вигукую, навіть не знаю чому.

Наступні два дні я ходжу по всьому місту і всюди малюю горлянки, які дихають, аж поки кінчається фарба.

Я такий утомлений у четвер, коли знову зустрічаюся з Паулу, що зашпортуюсь і мало не випадаю крізь вітринне скло кафе. Він

хапає мене за лікоть і тягне до лавки для клієнтів.

— Ти чуєш, — констатує він, і в його голосі відчувається втіха.

— Я чую каву, — припускаю я, не завдаючи собі клопоту стримати позіхання. Повз кафе проїздить поліцейний автомобіль. Я не надто втомлений, щоб не уявляти собі, ніби я ніщо, нижчий від порогу сприйняття і уваги, не вартий навіть побиття задля втіхи. Трюк знову спрацьовує, поліцаї їдуть далі.

Паулу нехтує моє припущення. Сідає поруч зі мною, і його погляд стає на мить дивним і не сфокусованим.

— Так, місто тепер дихає легше, — каже він. — Ти виконуєш добру роботу, і то навіть без підготовки.

— Я намагаюся.

Пауло, здається, здивувався:

— Я не впевнений, чи ти не віриш мені, чи просто не переймаєшся.

Я стенов плечима:

— Я вірю тобі.

Отже, я не переймаюся, не дуже дбаю, бо голодний. У животі б урчить, я ще досі маю двадцять доларів, які він дав мені, але візьму їх на той розпродаж коло церкви, про який чув у кварталі Проспект-Гайтс у Брукліні, куплю курку, рис, зелень і кукурудзяний хлібець за меншу суму, ніж коштує лате з контрабандної кави, яку смажать малими партіями.

Паулу дивиться вниз на мій живіт, коли в ньому б урчить. Ху. Я вдаю, ніби потягуюсь, і чухаю себе над животом, подбавши спершу трохи підняти сорочку. Той художник одного разу приніс нам модель для змалювання і сказав, що невеликий м'язовий валик над сідницями називають поясом Аполлона. Паулу дивиться якраз туди. Ну ж бо, ну ж бо, непереконливо, сумнівно. Мені треба десь спати.

Потім його очі мружаться і знову фокусуються на мені.

— Я забув, — каже він ледь здивованим тоном. — Я майже... Це б уло дуже давно. Колись, як я ще б ув хлопцем із фавел.

— У Нью-Йорку не дуже б агато мексиканської їжі, — зауважив я.

Паулу б лимає очима і знову видається здивованим. Потім поважніше:

— Це місто помре, — провіщає він. Не підвищує голосу, але в цьому немає потреби. Тепер я уважно слухаю. Харчі, житло: ці ре ці мають для мене значення. — Якщо ти сам нічого не вчиш, я маю навчити тебе. Якщо ти не допомагаєш. Настане час, і ти зазнаєш невдачі, це місто приєднається до Помпеїв і Атлантиди, а також десятка інших міст, назв яких ніхто не пам'ятає, дарма що в них загинули сотні тисяч людей. А можливо, народиться мертва дитина: оболонка міста збережеться для можливого ро звитку колись у майбутньому, але вогник його життя тепер загас, як і в Новому Орлеані, — і це однаково вб'є тебе. Ти каталізатор — чи то сили, чи ру йнування.

Паулу ро змовляв отак, відколи з'явився: називав місця, яких ніколи не існувало, речі, яких не може б ути, розводився про призивістки і знамення. Думаю, це все дурниці, бо він ро зповідає їх мені, хлопцеві, чия рі дна мати прогнала його геть і щодня молиться за його смерть, може, й ненавидить мене. Бог ненавидить мене. І я, хай йому б іс, у відповідь теж ненавиджу Б ога, тож чому він мав б и обирати мене для чогось? Ось насправді причина, чому я почав прислухатися: через Б ога. Мені немає потреби вірити в що-небудь, щоб воно занапастило моє життя.

— Скажи, що ро бити, — кажу я.

Паулу киває головою, видається самовдоволенням. Думає, що зрозумів мене:

— Ага, ти не хочеш помирати.

Я встаю, потягуюсь, відчуваю, як вулиці навколо мене видовжуються і м'якнуть у дедалі спекотнішому дні. (Чи справді це відбувається, чи я тільки уявляю собі, або чи це відбувається, а я уявляю собі, ніби воно якось пов'язане зі мною?)

— Хай тобі грець. Не це.

— Тоді ти навіть не дбаєш, — каже він, але таким тоном, немов запитує.

— Не про те, щоб б ути живим.

Коли-небудь я помру з голоду, або замерзну якоїсь зимової ночі, або підхоплю якусь заразу, яка підточить мене, аж поки лікарям доведеться взяти мене, і то навіть б ез грошей і адреси. Але я співатиму, малюватиму, танцюватиму, клепатиму кого-небудь і кричатиму місту аж до свого кінця, бо воно моє. Воно з б іса моє. Ось чому.

— Ідеться про засоби існування, — пояснив я. Потім обернувся і глянув на нього. Нехай поцілує мене в сраку, якщо не ро зуміє. — Скажи, що ро бити.

На обличчі Паулу щось змінюється. Тепер він слухає. Мене. Тож підводиться й веде мене на мій перший справжній урок.

Ось цей урок: великі міста подібні до б удь-яких інших живих істот: народжуються, досягають зрілості, зуживаються й помирають.

Дурниця, правда? Кожен, хто відвідав справді велике місто, відчуває це тим або тим чином. Усі ті селяни, які ненавидять міста, бояться чогось справжнього: великі міста справді відмінні. Вони чинять тиск на світ, розривають тканину дійсності, як... як, можливо, чорні діри. (Інколи я ходжу до музеїв. Усередині в них прохолодно, а Ніл де Ґрасс Тайсон гарячий). Коли в міста приїздить дедалі б ільше людей, вони лишають там свою чужість, помирають, їх замінюють інші, і діра ширшає. Зрештою стає такою глибокою, що утворює кишеню, пов'язану тільки найтоншою ниткою... чогось

із... чимсь. Хоч б і з чого ті міста зроблені.

Але відокремлення запускає певний процес, і в цій кишені чимало частин міста починають розмножуватись і диференціюватися. Стічні води міста поширюються в місця, де немає потреби у воді. Його фавели вирощують зуби, а мистецькі центри — пазури. Звичайні речі в місті — вуличний рух, будівництво й таке інше — набувають певного ритму на кшталт серцебиття, якщо записати їхні звуки і швидко прокрутити їх знову. Місто... прискорюється.

Не всі міста доходять до такого. На цьому континенті було кілька великих міст, але це до того, як Колумб зруйнував увесь індіанський мотлох, тож нам довелося починати спочатку. Новий Орлеан зазнав невдачі, казав Паулу, проте вижив, а це не абищо. Він може спробувати знову. Мехіко добрий по-своєму. А Нью-Йорк — перше американське місто, яке дійшло до цієї точки.

Вагітність, цей період дозрівання, може тривати двадцять років, або двісті, або дві тисячі, але зрештою настане пора. Пуповину перерізають і місто стає самодостатнім, здатним стояти на хитких ногах і розбити... гаразд, з баченням все, що жива й наділена думкою сутність, сформована як велике претензійне місто, захоче розбити.

Достеменно так, як і в будь-якій іншій частині природи, є сутності, які лежать і чекають цієї миті, сподіваються вполювати ніжне нове життя і проковтнути його разом із тельбухами, поки воно вищить.

Ось чому Паулу дає мені настанови. Ось чому я можу звільнити від хрипів дихання міста, простерти й масажувати його асфальтові кінцівки. Я, розумієте, повитуха.

Я бігаю по місту. Я бігаю по ньому кожен клятий день.

Паулу веде мене додому. Цей просто чийсь орендований літній будинок у Нижньому Іст-Сайді, але таке відчуття, що це дім. Я йду

в душ і з'їдаю, не просячи дозволу, трохи харчів із холодильника, щоб тільки побачити ре акцію Паулу. Він не вчинив ніякого паскудства, а тільки кури́в, думаю, щоб прогнати мене. Я чув сирени на вулицях ра йону, і то часто та б лизько. Невідомо чому я запитував себе, чи часом шукають не мене. Я не сказав цього вголос, але Паулу б ачив, як я здригаюся, й мовив:

— Провісники Ворога ховатимуться серед міських паразитів. Стережися їх.

Паулу завжди видає такий містичний мотлох. Частина його має сенс, як-от коли він міркує, що, можливо, існує мета цього всього, якась причина для великих міст і процесу, який утворює їх. А дії, до яких удався Ворог, — напади у вразливі миті, принагідні злочини, — можуть б ути лише ро зігрівом для чогось б ільшого. Але в Паулу ще й повно лайна, як-от коли каже, що я маю подумати про медитацію, щоб краще припасуватися до потреб міста. Немов я маю досягти цього з допомогою йоги б ілих дівчат.

— Йога б ілих дівчат, — киває головою Пауло. — Йога індійських чоловіків. Ракетбол б іржових б рокерів і гандбол школярів, балет і ру мба, профспілкові зали і галереї кварталу Сохо. Ти втілюватимеш місто мільйонів. Тобі немає потреби б ути ними, але знай, що вони частина тебе.

— Ракетбол? — засміявся я. — Хлопче, це лайно — не моя частина.

— Місто з-поміж усіх обрало тебе, — каже Паулу. — Життя людей залежать від тебе.

Можливо. Але я досі голодний і всякчас утомлений, усякчас переляканий, ніколи не почуваюся в б ездеці. Який сенс б ути цінним, якщо ніхто тебе не цінує?

Паулу може заявити, що вже не хоче ро змовляти, тож підводиться і йде до ліжка. Я вмощуюсь на диванчику і стаю мертвим для світу. Мертвим.

Сниться, мертвому сниться темне місце під важкими холодними хвилями, де щось ворухиться зі слизистим звуком, розгортається і обертається до гирла Гудзону, де він уливається в море. До мене. А я надто кволий, надто б езпорадний, надто паралізований страхом, щоб ро бити щось інше, крім здригатися під його хижим поглядом.

Щось якось суне здалеку на південь. (Ніщо з цього не є ре альним. Усе їде вздовж тонкої линви, яка пов'язує ре альність міста з ре альністю світу. Наслідок проступає у світі, казав Паулу. Причина зосереджується навколо мене). Воно ру хається між мною, хоч де я є, і рі ччу, яка ро згортається, хоч де вона є. Безмірність захищає мене, — лише цього ра зу, лише в цьому місці, хоча я чую, як десь далеко інші гудуть, бурчать і набувають готовності. Застерігають Ворога, що він повинен дотримуватися правил б ою, які завжди керували цією давньою б итвою. Підходити до мене надто скоро не дозволено.

Моїм захисником у цьому нереальному просторі сну є простертий самоцвіт із шаром б руду на гранях, річ, що смердить чорною кавою і ро зтертою травою на футбольному майданчику, вуличним ру хом і знайомим сигаретним димом. Загроза у формі шаблевидних б алок постає лише на мить, але цього досить. Річ, що ро згортається, озлоблено відступає назад у свою холодну печеру. Але повернеться. Це теж традиція.

Я прокидаюсь від сонця, що гріє половину обличчя. Невже це тільки сон? Я йду в кімнату, де спить Паулу.

— Сан -Паулу, — шепочу я, але він не прокидається. Я залізаю під його ковдри. Він, прокинувшись, не лає мене, але однаково випихає. Я кажу йому, що вдячний, і даю йому причину пустити мене колись згодом. Решта має почекати, аж поки я дістану презервативи, а він почистить свої гнилі сірі зуби. Після цього я знову йду в душ, одягаю одяг, випраний у його ра ковині, і виходжу з дому, він тим часом хропить і далі.

Бібліотеки — безпечне місце. Узимку там тепло. Усім б айдуже, якщо ти сидиш цілісінький день, поки ти не поглядаєш у дитячий куток і не намагаєшся дивитися порно на комп'ютерах. Бібліотека на 42-й вулиці — ота з левами — не така. Там не дають книжок додому. І все ж там є притаманна б ібліотекам б безпека, тож я сиджу в кутку і читаю все, що можу взяти: «Муніципальне податкове право», «Птахи долини Гудзона», «Чого чекати, коли ви чекаєте міста-дитини: нью-йоркське видання». Бачиш, Паулу? Я казав тобі, що я слухаю.

Підходить до полудня, я виходжу надвір. Люди обсіли сходи, сміються, розмовляють, фотографуються, тримаючи апарат на штанзі. Коло входу в метро стоять поліцаї в б ронежилетах, показують туристам свої пістолети, тож ті почуваються в б езпеці від Нью-Йорка. Я дістаю польську ковбасу і їм коло ніг одного лева. Мужність, а не терпіння. Я знаю свою силу.

Я наповнений м'ясом, розслаблений і думаю про ре чі, які насправді не мають значення, скажімо, як довго Паулу дозволить мені лишатися і чи можу я скористатися його адресою, щоб просити про марихуану, тож не спостерігаю вулицю. Аж поки колючий холод штрикає мені в б ік. Я знаю, що це, ще до своєї ре акції, але я знову б езтурботний, бо озираюся, щоб глянути... Дурень, дурень, я ж б о, хай йому б іс, знаю краще: поліцаї в Б алтіморі зламали чоловіку хребет тільки за те, що він глянув їм у вічі. Але, побачивши цих двох на ро зі навпроти б ібліотечних сходів, — блілого коротуна і високу темну жінку, обох у синіх, немов аж чорних мундирах, — я помічаю щось таке, що справді ро збиває мій страх, бо рі ч дуже дивна.

...

Нора К. Джемісін. Місто, яким ми стали — ознайомчий фрагмент

Далі — у повній книжці «Місто, яким ми стали».
nashaknyga.com.ua